

ється в сфері емпірій. "Ми ползаем по земле" (т.е. погрязаем в мирской неправде), но если мы "вознесем" его, "тогда явится спасительная сила его". Подолання ЗЛА відбувається через подолання емпіричної його сторони: "если будем все время видеть в змее одну злость и плоть, не перестанет он уязвлять нас". Зло відкриває нам шлях до добра в їх тотожності один до одного. "Сии две половины составляют едино; Господь сотворил смерть и жизнь, добро и зло, нищету и богатство и слепил их воедино". Але щоб у злі відкрилась "спасительная сила", для цього слід відійти від влади, тобто духовно її подолати.

Сковорода говорить: "Старайся, чтобы из твоей лживой земли блеснула правда Божия, чтобы в глубине эмпирии раскрылась вечная сторона ее, - держась за нее, мы освободимся от лжи эмпирического бытия и тем самым станем на путь преобразования. Таким образом, зло есть несомненная реальность в пределах мира, и не зло является призрачным, но сам мир призрачен в своей нынешней данности". Етичний дуалізм долається через перетворення видимого в невидиме, тварного в божественне. Йому був властивий свого роду містичний оптимізм, звернення до схованого всередині людини світла, пошуком цього світла в темряві, до перетворення життя, якого шукає кожна душа. Сила Сковороди в подоланні емпіризму, розкритті неповноти і неправди чуттєвого буття. Творчість Сковороди свідчить про те, що він є засновником української метафізичної традиції.

В.А. Жадько

доктор філософських наук, професор

Запорізький державний медичний університет

ЯКОЮ Є РЕЛІГІЙНІСТЬ ФІЛОСОФІЇ Г.СКОВОРОДИ?

Відповідь на поставлене питання філософія повинна дати обов'язково, адже нині в Україні відбувається не стільки релігійно-філософське, скільки релігійно-церковне відродження. У зв'язку з цим важливо проаналізувати, як саме розумів „Біблію” і християнство Г.Сковорода.

Ми думаємо, що пошук об'єктивної відповіді лежить на шляху філологічно-філософського визначення релігії. Це – *святість* постійно здійснюваного зв'язку з духом минулого досвіду людства, записа-

ного в текстах, мудрий зміст яких доведений історією, тому є аксіоматичним і водночас аксіологічним. Саме таким є переклад слова *re-ligio* – святість, зв'язок, благочестя.

Ще одна обставина, яку потрібно враховувати. А саме: філософія як світогляд і методологія пізнання й духовно-практичної діяльності людини виникла раніше від релігії. Це означає, що остання запозичила й увібрала в себе квінтесенцію першої й освятила її тим, що надала мудрості прашурів статус богонатхненності. Адже авторство тут знімається, а разом із ним суб'єктивність і суб'єктивізм як органічні супутники тілесного буття людини, - вони подолані практикою багатовікового використання авторської мудрості народом, який переконався в її життєвості на власному досвіді, тому освятив її як об'єктивну, божественну, незмінну, вічну. Так було з філософією Лао цзи і Конфуція, зміст якої набув релігійного статусу через декілька віків; так і з вченням Будди, філософським за своїм змістом. Аналогічно з античною філософією, яку для широкого народного вжитку підготували Філон I Сенека, внаслідок чого вона була представлена як Новий Заповіт боголюдини Ісуса Христа.

Проте в такому освяченні філософської мудрості є і негативний момент. А саме: вона інституалізувалась в певні церковні структури, очільники яких, не будучи творцями вчення (і вчень), почали жорстко й жорстко переслідувати як мислителів, так і придушувати дух свободомислення. Історія свідчить про це, попри всі замовчування її ієрархів, особливо православних.

Можна стверджувати, що аналогічні міркування щодо церкви були у Г.Сковороди, яка постійно запрошувала його у своє лоно. Проте його епітафія чітко говорить, що ніяким інституціям, в тому числі й церкві, не вдалося його спіймати. Бо дух не ловить – він вічний, безкінечний і нескінчений. Відносно християнської церкви він чітко заявляв: „Слухай християнине, з твоїм поганським серцем! Чи довго тобі лежати на землі? Чи будеш ти коли-небудь людиною? Не будеш – чому? Тому, що на плотську завісу задивився, а на лице істинного Божого чоловіка ніяк твоєму оку не випадає. Не перетворишся ти із земного на небесного доти, поки не побачиш Христа, доти, поки не пізнаєш, що таке істинна людина”[1, 132].

Висновок очевидний: маємо філософський підхід до вчення Христа, місія якого не в тому, що він явився і воскрес як фізична особа, а в тому, що він приніс людям *ідею* спасіння від такого способу життя, в якому домінують суто плотські інтереси. „Плоть ніколи не

бувала істинною: плоть і брехня – все одне, і хто любить цього ідола, сам такий же; а коли брехня і порожнеча, то й не людина”[1, 132]. Цілком очевидно, що, досліджуючи вчення Сковороди, потрібно подавати його як релігійну філософію, як вчення про силу духу пізнання, маючи яку, людина стає людиною.

Література:

1. Сковорода Г. Твори: У 2 т. – К.: АТ „Обереги”. – 1994. – 528 с.

Л.В. Ушкалов

доктор філологічних наук, професор

Харківський національний педагогічний університет

ім. Г.С. Сковороди

ПРО ЕПІСТЕМОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ СКОВОРОДИ: СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИКИ

На сьогодні існує близько 5000 праць, присвячених творчості Григорія Сковороди. Наявне тут розмаїття присудів та інтерпретацій годне посіяти сумнів у самій можливості адекватного поцінування науки Сковороди, його мови, стилю тощо. Однією з причин такого явища є майже повна відсутність статистичного матеріалу. Справді-бо, висновки, не зіперті на міцне фактичне, отже й статистичне, підложжя, можуть бути хіба попередніми, тобто заснованими не так на відповідних аналітичних процедурах, як на інтуїції та досвіді дослідника.

Тим часом статистика дозволяє чітко уявити саму структуру корпусу творів Сковороди. Скажімо, під мовним оглядом він поділяється на: 1) тексти, писані книжною українською або церковнослов'янською мовою (88,4%); 2) латиномовні тексти (11%); 3) тексти, писані по-грецькому (0,6%). Книжною українською мовою Сковорода написав усі свої діалоги, трактати, притчі, прозові байки, майже всі переклади, 69,3% корпусу поезій, 48,3% листів. Тим часом латинською мовою ним створено понад половину (51,3%) листів та 30,6% поезій. По-грецькому Сковорода написав усього лиш один короткий лист та пару епіграм.

Під жанровим оглядом корпус оригінальних творів Сковороди постає таким: 55% припадає тут на *філософські діалоги*, 19,7% – на *листи*, 7,5% – на *трактати*, 6% – на різноманітні *віршовані жанри*, 4% – на *притчі*, 3,2% – на *прозові байки*, 4,6% – на все інше. Основну